

Олексій ГОЛУБЧАК, Платон ТРЕТЯК

ФОРМУВАННЯ СКЛАДУ МОЛОДИХ ДЕРЕВОСТАНІВ У НИЗЬКОГІР'Ї БАСЕЙНУ ДНІСТРА

Виявлені особливості природного формування молодих змішаних деревостанів із перевагою бука та значною домішкою смереки і ялиці. Вони залежать від тропності лісорослинних умов. Тому рекомендовано орієнтувати ведення господарства у напрямі підтримання процесів природного формування молодих деревостанів.

Динамічні аспекти формування лісових угруповань, зміни едифікаторів та поколінь є чи не найважливішими серед теоретичних засад класичного лісознавства [6]. У сучасному українському гірському лісівництві вони, на жаль, не знайшли належного місця [1—3, 5], хоча В. Гулісашвілі такі процеси описував для лісів Кавказу та Криму [4]. Зокрема, це стосується зміни основних деревостанів дубовими, буковими та грабовими, а також грабово-букових — смереково-ялицевими з участю бука.

Проте, як показали матеріали лісовпоряджень різного часу, такі зміни відбуваються і в Українських Карпатах, зокрема в Горганах [7]. Вони найбільш динамічно повинні проявлятися у молодняках, у складі яких едифікаторами виступають різні за еколого-ценотичною стратегією та біологією онтогенезу деревні види. Врахування їх має велике прикладне значення, оскільки дозволить прогнозувати розвиток деревостанів та оптимізувати заходи з догляду за ними. У даній роботі ми робимо першу спробу узагальнити особливості зміни складу молодих змішаних деревостанів низькогір'я басейну Дністра, що відбулися протягом п'яти десятиліть у найбільш поширених лісорослинних умовах: у вологих сугрудах і грудях.

Матеріали і методика досліджень. Дослідження виконували на основі бази даних кафедри лісівництва Українського державного лісотехнічного університету, що містить таксаційні матеріали подільного обліку лісового фонду регіону в межах території державних підприємств лісового господарства станом на 1.01.2001 р. Проведено аналіз представництва популяцій головних едифікаторних видів у молодих деревостанах, віком до 51 року у низькогір'ї басейну р. Дністер. До цих матеріалів внесено інформацію про належність лісових кварталів до різних типів ландшафту, зокрема до низькогір'я. До аналізу залучено площі лісових культур та вкриті лісом ділянки, що сформувалися у ході природного заростання, у межах найбільш поширених типів едафотопів:

- у вологих сугрудах — 12707 ділянок, загальною площею 45428 га;
- у вологих грудах — 6218 ділянок, загальною площею 24441 га.

Розподіл охоплених дослідженням площ молодих деревостанів різного походження за десятирічними групами віку є нерівномірним, що представлено у таблиці. Проте навіть мінімальна кількість ділянок (74) і загальних площ (231 га) певних категорій деревостанів є достатньою для вірогідних висновків.

Таблиця

Розподіл площ молодих деревостанів різного походження за десятирічними групами віку та найбільш поширеними едафотопами у низькогір'ї басейну р. Дністер

Вік, дес. років	Вологі сугруди				Вологі груди			
	лісові культури		природне заростання		лісові культури		природне заростання	
	к-ть ділянок	площа, га	к-ть ділянок	площа, га	к-ть ділянок	площа, га	к-ть ділянок	площа, га
1	1757	5220	212	360	1134	3670	74	231
2	1114	3776	443	1129	822	3807	138	431
3	1530	4982	824	2370	782	2954	182	572
4	2536	9682	1212	4505	1052	3667	402	2105
5	1295	6167	1784	7238	797	2811	835	4192
Разом	8232	29827	4475	15601	4587	16909	1631	7532

Аналіз складу молодих деревостанів виконано на основі даних розрахунку фактичного просторового поширення популяцій деревних видів за їх відносним кількісним представництвом на кожній площі. Для цього, для кожної деревної породи відсоток її участі в складі деревостану множили на його повноту та площу. За сумами цих добутоків визначали відносну загальну участь кожної породи у складі усієї множини деревостанів, що відносяться до відповідних категорій походження, груп віку та типів едафотопів. Висліди представлені у вигляді графіків на рис. 1 і 2.

Отримані результати. В цілому у межах низькогір'я характерним є процес природного формування на зрубках змішаних молодих деревостанів за участю смереки, ялиці та бука, з домішкою берези і сосни (рис. 1, 2). Проте він істотно залежить від родючості ґрунтів.

У вологих сугрудах шляхом природного заростання поступово формуються ялицево-смереково-букові деревостани. Початково (рис. 1), протягом 30 років у їхньому складі переважає смерека. Проте, починаючи з 40 літнього віку на ділянках природного заростання починає у деревостанах набувати переваги бук. У штучних деревостанах перевага смереки утримується і навіть розширюється за рахунок господарських заходів, однак відносне представництво бука також поступово зростає. Проте, з кожним наступним десятиріччям у молодих деревостанах відчутно зменшується представництво ялиці, берези і явора, розширяється представництво популяції сосни, подекуди дуба. Очевидно, це наслідок догля-

дових рубань. Варто зазначити, що висновки, стосовно деревостанів віком понад 30 років, є статистично вірогідними, оскільки вони охоплюють більшу половину загальної площі, охоплених аналізом деревостанів (таблиця).

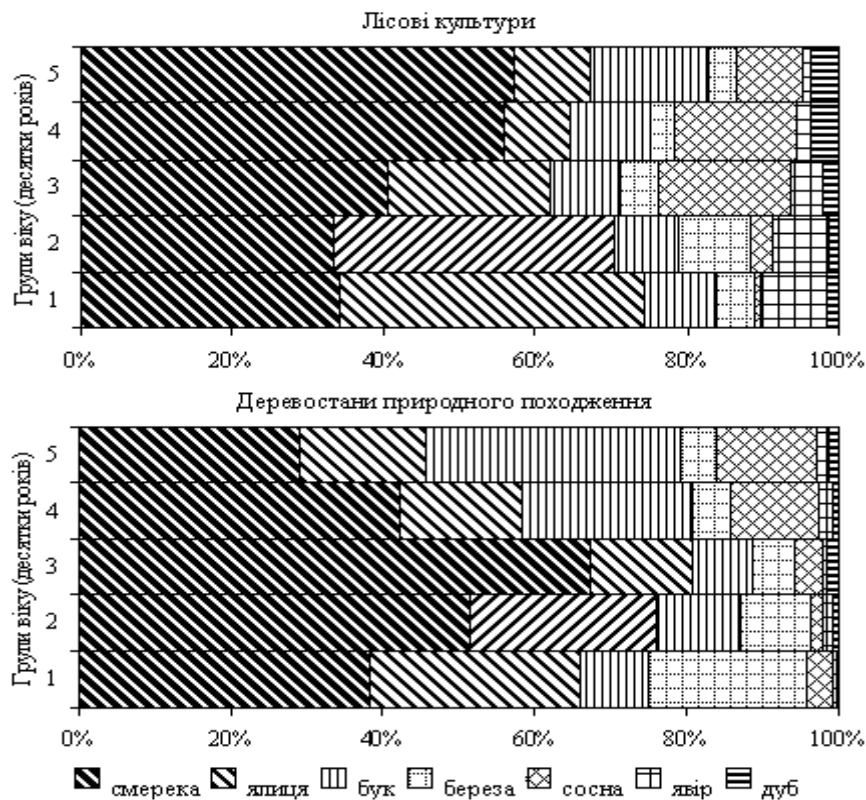

Рис. 1. Зміни складу молодих деревостанів за десятиріччями у вологих сугрудах низькогір'я

У вологих грудах спостерігається подібна тенденція, проте життєвий потенціал бука є значно вищим (рис. 2). Природним шляхом тут формуються смереково-ялицево-букові деревостани з домішкою берези, явора та дуба. У лісових культурах ведеться господарство з орієнтацією на підтримання та розширення представництва популяцій смереки, дуба та сосни. До негативних тенденцій слід віднести зниження участі явора у культурах старшого віку.

Висновки та рекомендації. Виявлені тенденції формування складу молодих змішаних деревостанів культурного походження та тих, що виникли шляхом природного заростання зрубів, свідчать про активний перебіг в них процесу зміни порід. Він зумовлений еколого-біологічними особливостями деревних едификаторів, зокрема їх еколого-ценотичною

стратегією, тіневитривалістю та світлолюбністю, швидкістю росту у різному віці.

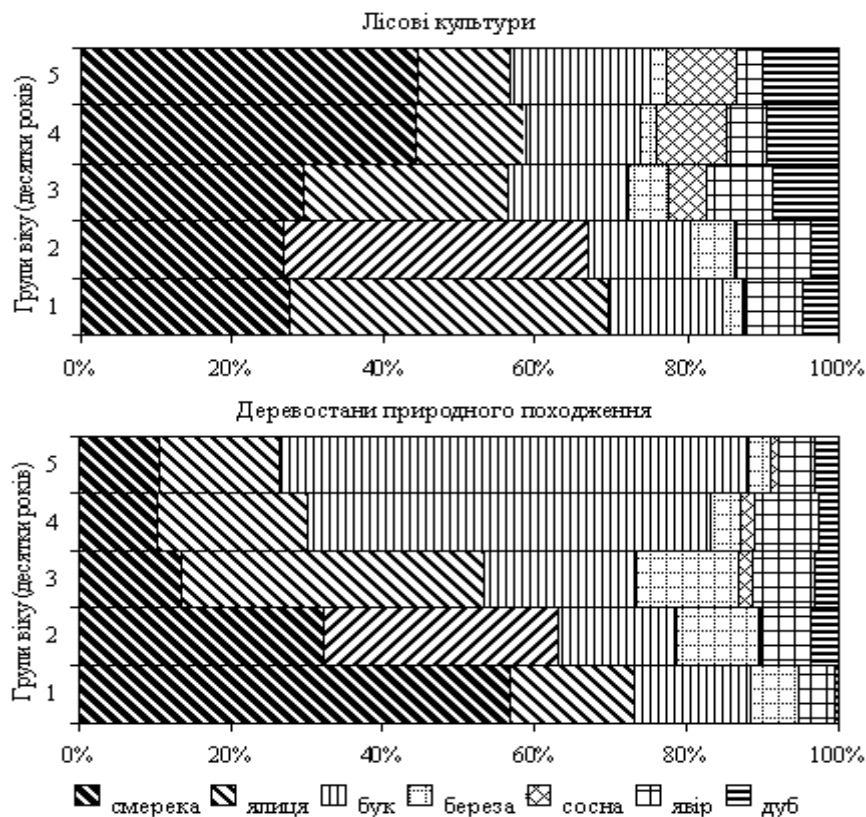

Рис. Зміни складу молодих деревостанів за десятиріччями у вологих ґрудах низькогір'я

По суті в умовах низькогір'я у вологих сугрудах та ґрудах в цілому спостерігається поступовий перехід від буково-ялицевих смеречників до ялицево-смерекових бучняків. Об'єктивність перебігу такого процесу ставить під сумнів необхідність виділення у цих едафотобах дуже дискретних за структурою та вузьких за обсягом складових варіантів фітоценозів типів лісу: різних варіантів бучин, смеречин, яличин.

Отримані аналітичні дані дозволяють запропонувати такі статистично підтвержені уточнення найбільш поширених типів лісу для низькогір'я регіону:

- у вологих сугрудах природно формуються ялицево-смерекові суббучини;
- у вологих ґрудах — смереково-ялицеві бучини з домішкою явора.

Штучне вирощування лісів у низькогір'ї з перевагою смереки в цілому суперечить природній тенденції формування змішаних деревостанів з перевагою бука. Разом з тим вважати смереку не типовим

деревним видом для низькогір'я не має підстав. Вона в цих умовах, взаємодіючи з іншими агресивними едифікаторами, є цінним субедифікатором деревостанів.

У старшому віці смерека, як і ялиця, набудуть більшої ніж бук енергії росту і поступово формуватимуть верхній намет деревостану, залишаючи ценопопуляцію бука у нижньому другому ярусі.

Змішані деревостани насінневого природного походження за участю автохтонних едифікаторів та субедифікаторів, які були зрубані у 50—70 роках минулого століття були висопродуктивними та біологічно стійкими. На відміну від них сучасні середньовікові деревостани штучного походження, у яких проводили інтенсивні господарські заходи з метою формування деревостанів з перевагою смереки виявили тенденцію до масових захворювань, а локально до втрати біологічної стійкості та всихання. Тому, враховуючи цей досвід, слід орієнтувати ведення господарства у напрямі підтримання процесів природного формування молодих деревостанів. Звичайно, що популяції технічно цінних видів, таких як дуб звичайний, дуб скельний, в'яз гірський, черешня та явір потребують збереження та штучного розширення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генсірук С. А. Ліси Українських Карпат та їх використання. К.: Урожай, 1964. 290 с.
2. Герушинський З. Ю. Динамічні тенденції зміни деревних порід на північному мегасхилі Карпат // Лісове господарство і лісоексплуатація в Карпатах. Ужгород, 1971. С. 13—20.
3. Голубець М. А. Ельники Украинских Крапат. К., 1978. 254 с.
4. Гулисашвили В. З. Горное лесоводство. М.—Л.: Гослесбумиздат, 1956. 354 с.
5. Лесной покров // Украинские Карпаты. Природа. К.: Наук. думка, 1988. С. 64—93
6. Погребняк П. С. Основы лесной типологии. К.: Изд-во АН УССР, 1955. 456 с.
7. Tretyak P. Zmiany w składzie gatunkowym lasów w Gorganach // Roczniki bieszczadzkie. Tom. 7. Ustryki dolne: Impuls, 1998. С. 327—334

SUMMARY

Oleksij Holubtchak, Platon Tretyak

STRUCTURE FORMATION OF YOUNG FOREST STANDS IN LOW MOUNTAINS OF A RIVER BASIN DNISTER

Features of natural formation of the young mixed forest stands with advantage of a beech and a significant impurity of spruce and a fir are revealed. They depend on soil fertility. Therefore it is recommended to focus housekeeping in a direction of maintenance of processes of natural formation of young forest stands. Therefore to focus housekeeping in a direction of maintenance of processes of natural formation of young forest stands it is recommended.